

Radioul românesc în primul deceniu (1928 - 1938): democrație și cultură

Dr. RODICA PĂVĂLAN

Biblioteca Județeană „Al. și Aristia Aman” Dolj

Abstract

Romanian Radio During the First Decade (1928-1938): Democracy and Culture

The first radio phonic broadcast belonged to the Italian Guglielmo Marconi, in 1896 - 1897 and had a strong echo in Romania too. During the research, I found publications of the time which signaled with great interest the new discoveries.

Documents of the time found that it was the moment to move into a new era of communication, from individual to mass communication, through the radio.

Contrary to expectations, the First World War led to a rapid development of radiophony in the whole world, our country included, ascertaining the usefulness of this means of communication, in military terms. It was precisely this utility which made the combatants in the Second World War to target bombing relays installed in the country. Introducing the wireless communications was, at the beginning, of great importance for Romanian military institutions, especially for the Romanian Navy and the engineering units.

The radiophone field immediately aroused interest in the civil life of Romania, numerous associations of amateurs existing long before the establishment of radio as an institution and the first radio broadcast on November 1st, 1928. It is to be mentioned that one of the largest amateurs associations existed in Craiova, documents of the time noting it before 1925.

The Romanian radio was inaugurated on November 1st, 1928. The number of listeners has grown every year, but unevenly, and remained, however, always behind the development of Western European countries. The figures from the documents of the time show that, in 1928, the number of radio owners registered was 14.487, and in 1938 it reached 274.314. The percentage of population who owned a radio was by 1%, while in Denmark, even since 1932, it was 13,7%, in the USA 10,9%, in England 10,3%, and in Sweden 9,3%.

In terms of programs, the Romanian broadcasting was anything but inferior to broadcasters in other European countries, yet with the handicap of reduced number of frequencies allocated to Romania at specialized international Conferences, the low power transmitters, which hindered the radio from being received everywhere in the country and the still small number of radio owners.

Keywords: *Romanian Radio, communication, radiophony, democracy, radio broadcast*

Apariția Societății de Difuziune Radiotelefonică din România a constituit un real eveniment în viața lumii culturale și politice românești, împlinind dorințe și nevoi de comunicație deja rezolvate de câțiva ani în țările Europei

Occidentale și îngăduind speranțe privind posibilitatea transmiterii mesajelor către oameni din cele mai răzlețe colțuri ale țării. Chiar după prima emisiune au apărut ecouri în presă, unele aparținând unor cunoscute personalități culturale ale vremii. Tudor Arghezi, de exemplu, scria că „*De la 1 noiembrie aerul este liber și Bucureștii au intrat în concertul european. Respînse ani de zile, insistențele au reușit să spargă păretele din urechea statului.*”¹

O mărturie mai timpurie, extraordinar de sugestivă privind impactul noului mijloc de comunicație, aveam deja de la Mihail Sadoveanu, referitoare la prima sa audiție la radio. Sadoveanu se afla într-o vizită la profesorul Ion Simionescu și, audiind un program artistic la radio, a fost foarte puternic impresionat și a încercat să povestească ulterior impresiile într-un articol intitulat **Radiofonie**, publicat în revista **Lumea** și republicat de revista **Radio Român** în 1926.² Mihail Sadoveanu scria: „*Aseară, la un ceas destul de târziu, ne-am adunat câțiva intelectuali la profesorul și prietenul nostru Ionel Simionescu, având între noi și pe Brătescu-Voinesti (...). Ne-am adunat ca să ascultăm un haut-parleur (receptor), un instrument ultramodern de radiofonie instalat într-o frumoasă odaie națională, conservatoare, veche și patriarhală - amintind vremurile bunicelor noastre, a crinolinelor, a droștelor, cu rezorare de Viena și cu 4 cai înaintași, a surugiiilor și slujitorilor în costume albaneze, a lenei și taclalelor orientale, a muzicii lui Barbu și a celor dintâi valsuri revoluționare. Contrastul între decor și instrumentul acela simplu și straniu a pus în mine cea dintâi împunsătură de ac ager: un fel de nedumerire. Domnul locotenent Zapan, specialist în asemenea drăcării, a întors puțină vreme spre noi masca lui de zâmbet și tăcere, atât cât i-a trebuit să ne răspundă la salutări, apoi a pipăit lădița misterioasă căutându-i anume inele, butoni și încheeturi. Dintr-odată, în cornetul mort, vopsit și lăcuit, percepurăm o voce vie. O voce care suspina melodios și dulce romanța regelui din Thule. O cânta în aceleași clipe o soprană, în actul al doilea din Faust, la Opera din Viena. Și noi o auzeam la Iași, în Sărărie... Trebuie să mărturisesc că eram nou, la cea dintâi audiție... Armonia și simfonia moale a orchestrei s-au izolat în urechea mea și simultan a lucit în mine conștiința minunii... Nu-i mașinăria gramofonului, nu sunt umbrele cinematografului - ci e vibrarea vieții, e contact direct cu omul, fratele meu din depărtare. Deci e suprimat spațiul. Dar aceasta e numai o formulă de fizică... Că nu este spațiu decât pentru neștiință și nemărginirea noastră, pare evident. Că și timpul va fi fiind o convenție iarăși se poate. Că poate noi înșine de la începutul părinților celor de demult și până la cel din urmă din viitorul convențional nu suntem decât o undă ori un fior din marele tot - iarăși de ce nu s-ar putea?... Desigur. S-ar*

¹ Tudor Arghezi, **Acum 10 ani**, în **Radio-Adevărul**, nr. 499, 10 aprilie 1938, pag. 3.

² Mihail Sadoveanu, **Radiofonie**, în **Revista Radio Român**, nr. 24-25, 28 martie 1926.

putea auzi tot ce-i sunet. Și dacă undele acestea trec în spații infinite - atunci ce auzim noi acum sună în veșnicie; nu se stinge niciodată. Nu se vor stinge nici glasurile noastre. Și nici imaginile noastre; curând vom avea lângă aparatul radiofonic și aparatul care să ne înfățișeze imaginile și mișcarea. Lucrul e realizat în laborator... Și imaginile ca și sunetele sunt tot nemuritoare, în raport cu infinitul în timp și-n spațiu.” Toate aceste emoții le-a trăit Mihail Sadoveanu în seara „fără pereche,” cum el însuși a numit-o, din 8 martie 1926.

Marele muzician George Enescu își puna, firesc, mari speranțe în rolul pe care urma să-l aibă radioul pentru dezvoltarea și diseminarea culturii, gândindu-se, bineînțeles, în primul rând la muzică. „Un muzician - zicea el - care a muncit toată viața poate fi ascultat cu ajutorul radiodifuziunii de milioane de oameni, care vor asculta pe talentatul executant, beneficiind, în mod gratuit, de munca și talentul lui.”³ Continuând ideea, muzicianul atinge și problema faptului că artiștii care se produc la radio trebuie să fie remunerați, aducând în argumentație și opiniile altor muzicieni ai timpului: „Radiodifuziunea trebuie legiferată astfel ca profesionistul muzicii să fie plătit și nu numai aplaudat de milioane de amatori. Vă rog să atrageți atențiunea opiniei publice că este o necesitate imperioasă ca radioul să fie legiferat. Haifețz, Thibaud, Kummwald, Kreissler și alții sunt de aceeași părere cu mine în privința legiferării radioului.”⁴

La rândul său, D. Panaitescu-Perpessicius considera radioul „o cutiuță pe care o deschizi și devii cetățean al universului (...),” iar dacă radiofonia „este un rău, apoi este unul necesar, mai mult, chiar, util.”⁵

Fără îndoială că nu era chiar unanimă părerea asupra posibilităților oferite de radio. Profesorul Emil Pangratti, de exemplu, nu avea mare încredere în folosirea radioului pentru receptarea conferințelor de tip prelegeri universitare. „Opinia mea este destul de pesimistă. N-ascultă studenții cursurile la fața locului, cum oare le vor asculta la radio?”⁶

Dincolo de rolul acesta, însă, al posibilităților pentru răspândirea culturii, alte probleme rețineau atenția specialiștilor și decidenților vremii. Radiofonia, la fel ca multe alte invenții și descoperiri ale umanității, arată istoricul Eugen Denize, a fost o sabie cu două tăișuri. Pe de o parte ea putea fi folosită pentru

³ George Enescu, *Muzica și radiofonia*, în *Revista Radio Român*, nr. 5, 11 octombrie 1925.

⁴ *Ibidem*.

⁵ D. Panaitescu-Perpessicius, *Memorial de ziaristică*, Editura Minerva, București, 1970, pag. 202.

⁶ Filaret Acatrinei, *Radiodifuziunea Română de la înființare la etatizare*, Editura Tritonic, București, 2005, pag. 26.

propaganda mincinoasă, îndoctrinare și intoxicare a opiniei publice din țara de emisie și din multe alte țări, dar pe altă parte, ea putea fi folosită pentru divertismentul și relaxarea publicului ascultător, pentru ridicarea nivelului de cunoștințe și de cultură al societății, pentru consolidarea unității naționale și spirituale a unui popor și a unei țări. Acest al doilea aspect, „*aspectul pozitiv cum am putea să-l numim, a fost cel care s-a impus categoric în concepția de alcătuire a programelor de către Societatea Română de Radiodifuziune în primul deceniu al existenței sale, între noiembrie 1928 și februarie 1938. A fost prima și, până în decembrie 1989, singura perioadă democratică din istoria Societății și acest lucru se poate constata cu ușurință din calitatea programelor difuzate. (...) Aproape pe nesimțite întreaga țară a devenit o mare aulă universitară.*”⁷

După prima emisiune, difuzată la ora 21⁰⁰ a acelei zile de 1 noiembrie, s-a realizat un program cadru de transmisiuni, cu emisiuni difuzate între orele 6³⁰ - 8³⁰, 12⁰⁰ - 15⁰⁰ și 18⁰⁰ - 23⁰⁰. Semnalul de identificare a postului era un fragment din melodia populară *Lelița*, completat cu acordurile *Imnului Regal* și de cântatul cocoșului, iar programul propriu-zis era deschis de rugăciunea *Tatăl nostru*. Semnalele de identificare a postului și de început a emisiunilor au rămas neschimbate pentru Radio București până la rebeliunea legionară 21-23 ianuarie 1941. În urma evenimentelor ce au avut loc atunci, melodiile *Deșteaptă-te române!* și *Hora Unirii* au devenit semnale de început și de închidere a programului postului Radio București.

Faptele care rezultă cu claritate din studiul unor documente aflate în Arhiva Societății Române de Radiodifuziune sunt acelea că în primii 10 ani de existență ai acestei instituții a existat suficientă libertate în alcătuirea programelor difuzate, din conducere au făcut parte mulți oameni de cultură marcantă, iar pentru ascultători au fost introduse treptat emisiuni de larg interes, cu caracter informativ sau educativ.

Statul însuși, care deținea 60 de procente din capitalul de 50 milioane lei,⁸ se afla într-o perioadă de deschidere și de manifestare a unor considerabile libertăți democratice, încă existând accente puternice ale entuziasmului creat de evenimentul Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 și dorința certă de modernizare a societății românești. Asta nu înseamnă că statul nu a avut și un rol de tergiversare, ca să nu spunem împiedicare, a apariției Radiodifuziunii, cu

⁷ Eugen Denize, *Istoria Societății Române de Radiodifuziune*, București, Editura Casa Radio, 1998, pag. 185.

⁸ Gheorghe Enciu, *Poșta și telecomunicațiile în România. Transmisiunile militare, expresie a dezvoltării mijloacelor de comunicare la distanță*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, pag. 331.

6-7 ani față de statele occidentale, dar, din punctul de vedere pe care îl urmărim în această parte a demersului nostru, este foarte important faptul că statul a lăsat o considerabilă libertate de mișcare în alcătuirea programelor de radio.

Pe de altă parte, deținătorii capitalului privat, în majoritate instituții bancare,⁹ aveau interesul difuzării unor informații cât mai utile, care să determine dezvoltarea societății și mișcarea capitalului.

Printre personalitățile care s-au aflat în consiliile de administrație ale primilor ani s-au numărat Dragomir Hurmuzescu (considerat creatorul radioului românesc și al Radiodifuziunii Române), Dimitrie Gusti, Ion Buzdugan, Alexandru Brătescu Voinești, Liviu Rebreanu, Tudor Vianu, Gheorghe Ionescu-Sisești, Eugen Botez, Ion Simionescu, iar ceva mai încolo vom nota și personalități la fel de mari, care au participat la realizarea emisiunilor.

Prin preocupările acestor oameni, chiar dacă nu a atins, ca modalitate de exprimare, cotele liberal-libertine ale radioului american, radiofonia românească nici nu a fost afectată puternic, așa cum mai spuneam, de imixtiunea statului. De altfel, există documente din care reiese clar manifestarea programatică a Consiliului de Administrație pentru cultură și informație de larg interes. Unul dintre membrii Consiliului de Administrație, Emil Bucuța, spunea, la una dintre ședințele respectivului organism: „*Concepția unei radiofonii petrecărețe sau comerciale, cu un program de music-hall sau de publicitate (aluzie clară la conținutul programelor radiofonice americane - n.n.) ar fi mai mult decât o erezie. (...) Fără să ne didactizeze sau să ne moralizeze, un post de radio trebuie să stea în slujba celor mulți și să împărtășească pe această cale neașteptată și tainică din darurile culturii, potrivite cu înțelegerea și treburile lor permanente.*”¹⁰

Dacă în cele două luni ale anului 1928 au fost transmise în general buletine de știri și muzică, nu pot fi trecute cu vederea materialele sau emisiunile radiofonice care se adresau direct unor anumite categorii de public. Astfel, la 10 noiembrie se difuza prima *emisiune pentru copii*, la 8 decembrie

⁹ Filaret Acatrinei, *op. cit.*, pag. 162. Procentul de 40 la sută capital privat la SDRTR era deținut, în majoritate, de Societatea Națională de Credit Industrial, Banca Românească, Banca Marmorosch Bank, Banca Crissoloveni, Banca de Credit Român și Banca Generală a Țării Românești. O singură persoană fizică, Eugen Balasinovici, deținea 20 de acțiuni, în valoare de 10.000 lei și a făcut parte din primul Consiliu de Administrație al societății.

¹⁰ Arhiva S.R.R., *Procesul Verbal* al Ședinței din 8 aprilie 1937, dosar 1/1937, fila 17.

prima conferință pentru femei, la 10 decembrie primele *sfaturi medicale*, iar la 18 decembrie primele *emisiuni umoristice*.¹¹

Anul 1929 a fost primul an calendaristic complet de activitate radiofonică în România și a însemnat apariția unei largi palete de emisiuni, a crescut semnificativ numărul de conferințe și s-a diversificat tematica abordată.

Din grilele de programe ale timpului se desprind emisiuni ca: *Ora copiilor* (12 ianuarie), *Ora veselă* (17 ianuarie), prima *transmișune de teatru* (23 ianuarie), *Cronica muzicală* (susținută de Constantin Brăiloiu) și *Cronica literară* (susținută de Perpessicius), ambele din 3 februarie, *cursuri de limba franceză* și de *limba germană* (din 3 și, respectiv, 7 februarie), *Cronica dramatică* (din 8 februarie).¹² Din luna martie sunt de reținut *Cronica modei* (susținută de ... Tudor Arghezi, alături însă de rubrica *Prezentări literare*)¹³ și *Săptămâna literară și artistică*¹⁴ (susținută de Tudor Teodorescu Braniște), iar din luna aprilie cursul de *limba engleză*,¹⁵ prima conferință susținută de Nicolae Iorga (la 10 aprilie), prima *transmișune în direct de la Opera Română* (*Aida*, de Verdi) și introducerea emisiunii *Săptămâna artistică europeană*, susținută de Felix Aderca.¹⁶

Încheiem lista emisiunilor care au fost introduse în program pe parcursul anului 1929 prin consemnarea, la 28 octombrie, a *primei transmișuni directe de la Ateneul Român*, iar în luna noiembrie *primele cronici sportive și cinematografice*.

Anul 1930 este considerat anul apariției *radio-reportajului și radio-interviului*. La 1 martie se inaugurează *Universitatea Radio*, celebra emisiune care, în fiecare zi, între orele 19⁰⁰-20⁰⁰, transmitea conferințe din cele mai diverse domenii. La început nu s-a ținut cont de tematică, ci de imperativele momentului, dar după foarte puțină vreme de la difuzarea primelor radioconferințe s-a trecut la o sistematizare a prezenței acestora în programe, pe domenii, astfel: luni - *știință*; marți - *literatură, limbă și folclor*; miercuri - *științe sociale* (probleme economice, agrare, financiare, sociale, juridice etc.) și *politică externă*; joi - *muzică, folclor muzical și artă*; vineri - *filosofie, viață religioasă*; sâmbătă - *istorie, geografie, turism*; duminică - *educația sănătății și cultura poporului*. Au susținut conferințe personalități ale culturii și științei precum Nicolae Iorga, Artur Gorovei, Sextil Pușcariu, Eugen Lovinescu, Mihail Ralea, Tudor Vianu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Ovidiu Papadima, P. P. Panaitescu, C. C. Giurescu, Radu

¹¹ Eugen Denize, *op. cit.*, pag. 311.

¹² *Ibidem*.

¹³ Revista *Radio și Radiofonia*, nr. 28, 21 martie 1929, pag. 7.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 36, 26 mai 1929, pag. 7.

¹⁶ Arhiva S.R.R., dosar 5/1929, fila 17 și următoarele.

Vulpe, Demostene Botez, Constantin Rădulescu-Motru, Mircea Eliade, Constantin Noica, Ion Lupaș, Dan Botta și mulți alții.¹⁷

În legătură cu această emisiune, *Universitatea Radio*, care începea la 1 martie 1930, a vorbit pe larg chiar Dimitrie Gusti, președintele Consiliului de administrație, într-o conferință radiodifuzată, intitulată *Menirea radiofoniei românești* și publicată în revista **Radio și radiofonia** din 9 martie 1930. În acea conferință, Gusti arăta că „...în ultima instanță, scopul radiofonic trebuie să fie în același timp distractiv și educativ. Menirea înaltă a radiofoniei constă tocmai în totalitatea condițiilor ce o determină a transforma și a crea în noi trebuințe spirituale, pe care ea singură are calitatea de a le satisface (...) Organizarea programelor de radio nu poate fi deci un product întâmplător, arbitrar, capricios și subiectiv, ci ea trebuie să fie o bine chibzuită instituție, căci programul radiofonic trebuie să corespundă întocmai satisfacerii necesităților sociale și naționale ale vieții noastre românești de stat. Ne trebuie, cu alte cuvinte, o radiofonie națională, și nu una copiată ori împrumutată din alte țări.”¹⁸

De o foarte bună primire din partea publicului s-au bucurat emisiunile *Ora sătenilor* (din 15 aprilie), *Lecția de șab* (din 24 aprilie) și *Ora școlărilor* (din 3 mai). Din categoria transmisiunilor în direct mai reținem, pentru luna august, prima transmisiune în direct a unei ședințe a Academiei Române, iar pentru luna octombrie prima transmisiune în direct a unui miting aviatic.¹⁹

Cu această atât de largă paletă de preocupări Societatea de Difuziune Radiotelefonică din România urma linia unora dintre cele mai liberale radiodifuziuni europene, linie care va fi îmbogățită în anii următori. Astfel, la 13 decembrie 1931 a avut loc primul *concurs de scenarii radiofonice*, iar pe parcursul anului 1932 au apărut emisiuni noi, susținute de asemenea de mari personalități ale timpului, precum *Cronica dramatică* (Ion Marin Sadoveanu), *Cronica agricolă* (Const. I. Ciulei), *Actualități financiare*, *Cronica externă* (Eugen Filotti), *Cronica sportivă* (Nicolae Albescu), *Cronica cinematografică* (I. Cantacuzino). O adevărată culme pentru vremea aceea considerăm a fi fost faptul că în luna martie 1932 a fost programată *Săptămâna Goethe*, la 9 aprilie o seară întregă a fost dedicată evocării *Unirii Basarabiei cu România*, iar la 21 aprilie avea loc o *Seară radiofonică italiană*.²⁰

Cu asemenea programe, Radiodifuziunea Română nu era cu nimic mai prejos decât radiodifuziunile din celelalte țări europene, având însă handicapul

¹⁷ Eugen Denize, *op. cit.*, pag. 312.

¹⁸ Dimitrie Gusti, *Menirea radiofoniei românești*, în V. Crăciun, *Manuscrise și voci*, București, Editura Eminescu, 1977, pag. 64.

¹⁹ Eugen Denize, *op. cit.*, pag. 311.

²⁰ *Ibidem*.

numărului redus de frecvențe alocate României la Conferințele internaționale de specialitate, puterea redusă a emițătoarelor, ceea ce făcea ca radioul să nu poată fi recepționat pe întreg teritoriul țării, și numărul încă mic al deținătorilor de aparate de radio.

Până prin 1935 - 1936 programele au păstrat în bună măsură caracterul informativ, cultural și educațional descris mai devreme, după care, treptat, prin modificarea legislației radioului, prin trecerea acestuia din subordinea Ministerului Poștelor în cea a Ministerului de Interne și, mai ales, prin măsurile dictaturilor carlistă și antonesciană, radioul a căpătat un pronunțat caracter de mijloc de comunicație folosit pentru propagandă.

Dezvoltarea tehnicii radio și creșterea numărului de ascultători

Imediat după prima emisiune a Radiodifuziunii, Dragomir Hurmuzescu, președintele acesteia, publica articolul-program al noii reviste **Radiofonia**, intitulat **Chemarea revistei**, în care, după ce făcea un scurt istoric al apariției radiofoniei în România, arăta necesitatea existenței unei publicații proprii, „*prin care să comunice direct cu toți contribuabilii săi, adică cu toți cei ce posedă autorizațiunea unui post de recepțiune*” și își exprima speranța că va crește numărul de ascultători, pentru că „*peste câteva luni ne va fi instalat postul cel mare la numita societate.*”²¹ Se mai explica, în respectivul articol, că noul post permitea recepția emisiunilor până „*în colțul cel mai depărtat al țării*” cu un grad de claritate superior celor străine și, implicit, președintele radioului făcea cititorilor recomandarea de a deveni abonați ai societății. Noul post la care se referea Hurmuzescu, de 18 KW pe unde medii (364,5 m lungime de undă) comandat firmei Marconi în anul 1928, a intrat în funcțiune în a doua jumătate a anului 1929 (1 septembrie), fiind instalat pe un teren de 10 ha din comuna Băneasa, cumpărat de societate, unde s-au construit cei doi piloni de 90 m înălțime și clădirile necesare; studioul din strada Berthelot era legat cu complexul de la Băneasa printr-un cablu subteran de 10 km lungime cu 7 circuite.²²

După punerea în funcțiune a acestui emițător, numărul abonaților a crescut vertiginos, astfel că la 1 ianuarie 1930 ajunsese la 60.000.²³ Poate fi considerată deja o cifră rezonabilă, dacă ne gândim la faptul că în 1925 numărul abonaților radiofonici din România era de 173,²⁴ cu toate că puteau fi

²¹Dragomir Hurmuzescu, *Chemarea Revistei*, în *Radiofonia*, 9 noiembrie 1928.

²²Gheorghe Enciu, *op. cit.*, pag. 334.

²³*Ibidem.*

²⁴Filaret Acatrinei, *op. cit.*, pag. 16

recepționate în acel moment 17 posturi de radio străine.²⁵ Eram mult în urma altor țări, care ajunseseră, în 1925 deja, la sute de mii de ascultători. Austria, de exemplu, avea 160.000, Suedia peste 102.000, în timp ce Germania ajunsesese la un aparat de radio pentru fiecare 80 de locuitori, iar Statele Unite la un aparat pentru 32 de locuitori.²⁶ Din acest motiv, avea mare dreptate Dragomir Hurmuzescu atunci când dorea înființarea de noi posturi de radio.²⁷ Pe de altă parte, este de subliniat că ascultătorii programelor Radio România erau situați doar în zonele unde audiția era bună, emițătorul Băneasa nereușind să acopere uniform teritoriul național.

Amplasarea emițătoarelor radio era însă o problemă care cerea studii și experimente pentru găsirea celor mai bune locuri de montare a echipamentelor. Aparatura era destul de scumpă, realizată de numai câteva firme din Europa, iar lucrările de montaj trebuiau executate, tot pe mulți bani, numai de către firma furnizoare. Pe lângă caracteristicile echipamentelor, terenul avea însă o foarte mare importanță, nefiind vorba de altitudine, ci de anumite particularități în propagarea și reflectarea undelor radio.

Aceste emițătoare erau cu atât mai necesare cu cât postul de la Băneasa a fost destul de repede depășit din punct de vedere tehnic și bruiat de posturi străine mult mai puternice. La vremea aceea aparatele de radio nu puteau separa foarte clar frecvențele și posturile mai puternice acopereau pe cele mai slabe din frecvențe apropiate.

Radiodifuziunea primește memorii prin care se solicită extinderea ariei de acoperire, iar Departamentul Aviației Civile propune unele soluții. *„Pentru a intensifica propaganda națională în Basarabia este nevoie de instalarea unui post de emisiune la Chișinău, care să contrabalanseze propaganda contra intereselor noastre, ce se face prin conferințe ținute în limba română, de la posturile din Tiraspol și Odesa. Crearea unui astfel de post se poate face prin transformarea postului TFF de circa 300 wați antenă al Aviației Civile de la Chișinău,”* se arată în memoriu, mai specificându-se că aviația deține

²⁵ *Ibidem.* Posturile de radio care puteau fi recepționate în București și în majoritatea zonelor țării, cu aparate de calitate bună, erau: Viena, Budapesta, Roma, Moscova, Zurich, Toulouse, Hamburg, Lemberg, Daventry, Paris, Breslau, Berlin, Königswusterhausen, Leipzig, Barcelona, Milano.

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ Facem precizarea că în limbajul vremii „post de radio” însemna ceea ce numim astăzi emițător, în sensul strict tehnic, de echipament pentru transmiterea semnalului radio pe o anumită zonă. Tânăra radiodifuziune românească dorea, de fapt, să aibă cât mai multe emițătoare, amplasate în diferite zone ale țării, de care studiourile centrale erau legate prin cablu, astfel încât să poată transmite semnalul către cât mai mulți potențiali ascultători.

stații TFF și la Galați și Cernăuți.²⁸ Consiliul de Administrație a analizat propunerea, chiar a trimis un inginer la fața locului, în persoana lui Mircea Georgescu, dar, în urma Raportului prezentat de acesta, a dat aviz negativ solicitării Departamentului Aviației Civile, apreciind însă bunele intenții ale acesteia. „Păreră noastră - se arăta în răspuns - este că această încercare de transformare a postului n-ar da rezultatele dorite, ba, din contră, ar da posibilitate populației din Basarabia să facă o comparație dezastruoasă între emisiunile românești și rusești, atât din punct de vedere al calităților tehnice ale emisiunii, cât și al programului. Societatea noastră studiază actualmente posibilitatea înființării unui post care să permită să se întreprindă în Basarabia o propagandă eficientă românească, întrebându-se în acest scop un emițător modern și suficient de puternic pentru a putea contracara cu succes propaganda rusească.”²⁹ Preocuparea pentru Basarabia a fost pusă de societate pe același plan cu aceea pentru Transilvania, unde, de asemenea, emițătorul de la Băneasa nu era recepționat în condiții bune, iar posturile maghiare foarte puternice făceau o continuă propagandă antiromânească.

Soluția adoptată de Societatea Română de Difuziune Radio-Telefonică a fost aceea de a comanda la firma Marconi emițătoare mobile, care se montau pe vagoane de cale ferată. Erau necesare patru vagoane, două pentru pilonii de antenă, înalți de 40 de metri, unul pentru generatorul de curent și grupul de baterii acumulatorie, iar unul pentru instalația propriu-zisă de radioemisie, însemnând, în fapt, recepția programului de la Radio București și retransmisia acestuia.

„Trenurile experimentale” au fost folosite pentru studierea zonei Blaj, la Crăciunelu, și a zonei Brașov, la Feldioara și Bod.³⁰

Locul ales a fost până la urmă la Bod, așezare situată la numai trei kilometri de Brașov. Aceasta era o zonă foarte umedă, care în anotimpurile ploioase devenea mlaștină, dar tocmai asemenea zone asigură cele mai bune condiții pentru „antenele de împământare.” Din acest motiv construcția, contractată cu firma Marconi’s Wireless Telegraph Company din Londra, a durat mai mulți ani. Compania a fost aleasă în urma unei licitații la care au participat, alături de firma câștigătoare, și altele la fel de prestigioase: Telefunken, Société Française Radioélectrique și Standard Electric.³¹

²⁸ Arhiva S.R.R., *Dare de seamă a Consiliului de Administrație*, Exercițiul 1929, Dosar 5/1928-1929, fila 5.

²⁹ Arhiva S.R.R., dosar 2/1931, fila 2.

³⁰ Filaret Acatrinei, *op. cit.*, pag. 37-38.

³¹ *Ibidem*, pag. 44

Punerea parțială în funcțiune a avut loc pe data de 15 ianuarie 1934, cu un emițător de 20 de wați, suficient însă ca pe o bună parte din Transilvania să poată fi recepționate programele de la București. Cu acest prilej, subdirectorul general al Societății Române de Difuziune Radio-Telefonică, Gh. D. Mugur, spunea că „*prin necesitatea pătrunderii pretutindeni a cuvântului românesc, pentru o unitate de gândire, de simțire și de înfăptuire, s-a întemeiat postul național de la Bod-Brașov. (...) acest ceas trebuie să ne bucure, pentru că prin noul post nimeni nu se mai simte izolat în depărtarea sau în singurătatea lui; acest post pune în contact sufletul centrului cu țara vastă, până la limitele ei.*”³².

Punerea în funcțiune a emițătorului integral, la puterea de 150 kilowați, s-a făcut în ziua de 1 ianuarie 1936, prin comandă de la distanță, butonul de pornire fiind acționat de regele Carol al II-lea, din castelul Peleşor de la Sinaia. De altfel, prima transmisiune pe noul emițător a fost mesajul de Anul Nou adresat națiunii române de către regele Carol al II-lea.³³ La rândul său, Gh. D. Mugur a transmis regelui mulțumirile pentru inaugurarea „postului național” și urări pentru românii din țară și din străinătate, care aveau de acum posibilitatea de a asculta în condiții bune emisiunile societății naționale de radiodifuziune.³⁴ Acesta este momentul în care se poate spune că Radio România devine o realitate în peisajul radiofonic european. În anul 1937 au fost instalate cabluri de acționare de la distanță din studioul București.³⁵

În ceea ce privește postul de la Chișinău, lucrurile au fost tergiversate destul de mult, conducerea radioului negăsind prea multă înțelegere la guvern. Abia în anul 1936 a fost pregătit pentru a fi transferat acolo emițătorul de 20 kilowați care funcționase provizoriu, timp de doi ani, la Bod. Pentru clădirea postului, Consiliul Municipal Chișinău a donat, la 1 noiembrie 1937, Auditoriul Pușkin și terenul grădinii publice a pompierilor, în suprafață de circa un hectar.³⁶ Primele emisiuni au putut fi însă preluate și retransmise de la Radio România abia în anul 1939.³⁷

Din punct de vedere tehnic, mai este totuși de notat că aceasta este etapa primilor pași în domeniul transmisiei radio în unde scurte, care puteau duce recepția programelor până în colțuri îndepărtate ale globului pământesc.

³² *Inaugurarea postului național „Radio România,” în Radio-Fonia*, nr. 279 din 21 ianuarie 1934, pag. 7.

³³ Filaret Acatrinei, *op. cit.*, pag. 49

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ Gheorghe Enciu, *op. cit.*, pag. 335.

³⁶ Arhiva S.R.R., dosar 20 /1937, filele 30,31.

³⁷ Eugen Denize, *op. cit.*, pag. 89.

Istoricul Eugen Denize reține că în iunie 1930 a intrat în funcțiune un post pe unde scurte al Institutului Electrotehnic Universitar, cu o putere de 250 de wați, care a emis însă cu intermitențe și doar vreo doi ani, iar în 1936 societatea a construit un post mobil pe unde scurte, intitulat la început „Radio Experimental II.” A funcționat la Băneasa și în zona Arcului de Triumf, i-a fost schimbată denumirea în „Dacia Română,” dar a început să funcționeze regulat abia de la 1 ianuarie 1940.³⁸

Aceasta era situația după peste 10 ani de eforturi deosebite pentru înființarea și dezvoltarea radiodifuziunii din România. Existența a numai trei stații de radiodifuziune explica de fapt lipsa de preocupare a statului, la început din anume temeri, apoi din neincluderea acestei probleme între prioritățile stringente. Și aceasta când în alte țări, emițătoarele de radiodifuziune erau cu zecile și sutele, iar receptoarele cu milioanele.

Entuziasmul radioamatorilor și bunele intenții ale majorității componentelor consiliilor de administrație din acea perioadă n-au fost suficiente. Solicitățile repetate către guvern de a se construi emițătoare în toate centrele regiunilor istorice ale României au rămas fără rezultat și tot o simplă hârtie a rămas și un program adoptat de guvern în anul 1933. Prin acel **Program de dezvoltare a rețelei naționale de radiodifuziune**, adoptat de guvern și publicat în Monitorul Oficial din 4 martie 1933, era scoasă în evidență importanța radiodifuziunii din punct de vedere cultural, social și al apărării naționale. Se prevedeau două etape. Prima era cea menționată, de constituire a unei rețele de posturi de radio în centrele regiunilor istorice, iar cea de a doua de instalare a unor emițătoare în orașele de graniță Tighina și Oradea.³⁹

În ceea ce privește numărul de ascultători, acesta a crescut în fiecare an, dar în mod inegal și rămânând, oricum, mereu în urma dezvoltării pe care o cunoșteau majoritatea celorlalte țări europene. Cifrele pe care le păstrează documentele vremii arată că în anul 1928 numărul deținătorilor de aparate de radio înregistrați era de 14.487, iar în anul 1938 ajunsese la 274.314.⁴⁰ Cea mai redusă creștere anuală s-a înregistrat în anul 1933, de numai 3.000 de abonați,

³⁸ Arhiva S.R.R., dosar 7/1939. *Darea de seamă a Consiliului de administrație și a Consiliului de cenzori către Adunarea Generală ordinară a acționarilor din 21 august 1940. Exercițiul 1939*, pag. 12.

³⁹ *Ibidem*, pag. 87.

⁴⁰ Arhiva S.R.R., *Dare de seamă a Consiliului de Administrație, Exercițiul 1938*, anexa 3; *Documentar privind trecutul Radiodifuziunii*, pag. 24.

iar cea mai mare în anii 1937 și 1938, de circa 56.000 de abonați pe an.⁴¹ La sfârșitul perioadei în discuție, procentul populației care deținea un aparat de radio abia se afla către 1%, în timp ce încă din anul 1932 în Danemarca era de 13,7%, în Statele Unite de 10,9%, în Anglia de 10,3%, iar în Suedia de 9,3%.⁴²

Interesantă este și o analiză a răspândirii abonaților radio pe regiunile geografice ale țării, care arată astfel⁴³:

Provincia	Număr aparate la 1 ianuarie 1935	Număr aparate la 1 ianuarie 1936
Muntenia	41.233	56.100
Moldova	7.339	8.904
Basarabia	3.115	3.759
Oltenia	2.864	3.005
Transilvania	21.188	25.504
Banat	11.623	13.303
Crișana, Maramureș	12.226	14.048
Dobrogea	2.265	2.741
Bucovina	3.864	4.548

Revista *Radio Adevărul* din 7 martie 1937 arăta că un procent de abonați mai mic decât România, dintre țările europene, aveau doar Iugoslavia, Bulgaria, Grecia și Turcia, ceea ce autorul anonim al articolului nu își explica decât prin calitatea programelor, din moment ce emițătorul de la Bod acoperea practic tot teritoriul țării.⁴⁴ Istoricul Eugen Denize, care consideră că programele radioului în epoca respectivă erau bune, caută însă mult mai atent la rădăcinile cauzelor și scrie: „Această evoluție, pe care am putea-o califica negativă, a numărului de abonați, avea mai multe cauze și explicații, dintre care patru ni se par a fi mai importante. Este vorba, în primul rând, de restricțiile legale, de numeroasele formalități care trebuiau îndeplinite pentru a intra în posesia unui post de recepție radiofonică, restricții atenuate parțial abia prin legea din 4 aprilie 1936. Apoi, în al doilea rând, trebuie avut în vedere prețul unui aparat de recepție radiofonică, preț ridicat, care permitea numai unui segment social redus, mai ales din mediul urban, să intre în posesia sa. În al treilea rând, este problema contingentării importurilor de aparate de radio și de piese de schimb necesare, contingentare care limita dramatic oferta de aparate de radio de calitate și mărea exagerat

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *O statistică interesantă*, în *Radiofonia*, nr. 209, 18 septembrie 1932.

⁴³ *Radio Universal*, nr.160, 6 noiembrie 1937.

⁴⁴ Auditor, *O cifră semnificativă: 162.766*, în *Radio Adevărul*, nr. 442, 7 martie 1937.

prețul lor, iar în al patrulea rând era problema clandestinității radiofonice, a folosirii unui aparat de recepție radiofonică fără a se plăti Societății taxele datorate.”⁴⁵

Oricât de încet ar fi crescut numărul ascultătorilor și chiar dacă nu au fost dezvoltări spectaculoase ale echipamentelor tehnice, primul deceniu din istoria radiodifuziunii, singurul mijloc de comunicație audio în masă la vremea aceea, a însemnat mai mult decât un succes, a însemnat racordarea României la circuitul modern al informației și crearea unui canal de comunicație prin care s-au făcut pași reali spre civilizație.

Chiar dacă un jurnalist al vremii observa că „în România anului 1934 existau 2 aparate de recepție radiofonică la 100 de orășeni, dar numai 3 astfel de aparate la 1.000 de săteni,”⁴⁶ tot este de luat în seamă că radioul pătrunsesse și în lumea satelor și că „deceniul cultural” al radioului românesc avea un remarcabil impact asupra oamenilor de la sate. Revista **Radiofonia** din 8 mai 1932 scotea în evidență, într-un articol, tocmai dorința sătenilor de a asculta radioul. „Primim numeroase scrisori, mai ales de la învățători, care tratează chestiunea radioului la sate, cerând sporirea programului sătesc. (...). Primim din sate scrisori prin care sătenii vor conferințe. Desigur că înregistrarea satelor cu aparate de recepție se face greu, criza fiind mare. Analfabetismul nu poate fi negat, dar radiofonia e o rază foarte puternică, proiectată în întunericul satelor.”⁴⁷

Curând însă, pe fondul unor frământări politice interne și semnelor războiului, Radiodifuziunea avea să fie smulsă din drumul pe care pornise, al servirii interesului public, și direcționată pe un altul, preponderent al propagandei politice și de război, din care nici nu va apuca să-și revină, la încheierea celei de a doua conflagrații mondiale, că s-a și trezit în vâltoarea unui alt regim care a subordonat-o total, cel comunist.

⁴⁵ Eugen Denize, *op. cit.*, pag. 94.

⁴⁶ I. Trandafir, *Radio la țară*, în *Radiofonia*, nr. 308, 12 august 1934.

⁴⁷ *Sătenii nu ascultă radio?*, în *Radiofonia*, nr. 190, 8 mai 1932.